

۲۱ اگست ۲۰۱۶

داکتر عبدالرحمن زمانی

نقش مهم محمد ولی خان دروازی در کسب شناسائی بین المللی استقلال افغانستان (قسمت اول)

محمد ولی خان دروازی که در دوره امانی به وزارت خارجه، وزارت حربیه و مقام نایب السلطنه غازی امان الله خان رسید، یکی از آزادی خواهان واقعی کشور ما بود که در مبارزه علیه استعمار انگلیس و معرفی استقلال و کسب شناسائی بین المللی استقلال افغانستان نقش مهمی داشت. وی به عنوان سفیر سیار دولت مستقل امانی برای اولین بار روابط سیاسی افغانستان را با جهان به مثابه یک کشور مستقل و آزاد تامین نموده، به کشورهای مختلف جهان سفر کرد تا هویت ملی، استقلال و آزادی افغانستان را معرفی کند.

محمد ولی خان دروازی از جمله معدود دوستان و حامیان غازی امان الله خان بود که تا آخر عمر به وی و نهضت امانی وفادار ماند و نه تنها درین راه جان شیرنش را از دست داد، بلکه خانواده و بازماندگانش نیز مانند خانواده های غلام نبی خان چرخ، غازی میرزمان خان کنری و ده ها آزادی خواه و مشروطه خواه دیگر تا مدت ها مورد خشم دست نشاندگان استعمار انگلیس قرار گرفته و حتی اطفال شان از نعمت مکتب و تعلیم محروم گشتند.

محمد ولی خان دروازی

د پانو شمیره: له 1 تر 7

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزی بنی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هبله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکې په خیر و لولئ

بجاست تا به مناسبت ۹۷مین سالروز استقلال کامل افغانستان ازین بزرگ مرد سیاست و کارهای مهم سیاسی اش مختصر یادی بعمل آوریم . روح و روان تمام شهدا و غازیان استقلال و ترقی کشور را شاد خوانده و یادشان را گرامی میداریم.

ماتن به فنا دادیم تازنده شما باشید
برخاک مزار ما مشغول دعا باشید
چون شمع وجود ما قربان شما گردید
روشن کن شمع ما شاید که شما باشید
درپیچ و شکنج دهر نومید نباید شد
مردانه دراین وادی باشور ونوا باشید
امروز اگر طوفان بر کشتی ما افتاد
ممکن که شما فارغ از غرق و فنا باشید

شهید سید اسمعیل بلخی

آغاز مناسبات دیپلماتیک رژیم امانی

حصول استقلال و کسب شناسائی بین المللی آن از نخستین دست آورد و مؤفقت سیاسی رژیم امانی بود. شاه امان الله خان غازی در همان اعلامیه تاریخی ۲۸ فبروری ۱۹۱۹ خود راجع به اهداف عمده سلطنت خود گفته بود: «وقتی که ملت بزرگ من تاج شاهی را بر سر من نهاد، من عهد بستم که بایستی دولت افغانستان مانند سایر قدرت های مستقل جهان در داخل و خارج کشور آزاد و مستقل باشد. ملت افغانستان در داخل کشور آزادی کامل داشته از هرگونه تجاوز و ظلم مصئون و مردم فقط باید مطیع قانون باشند و بس. کار اجباری و بیگارد تمام رشته ها ممنوع و ملغی است. حکومت ما در افغانستان اصلاحاتی خواهد نمود که ملت و مملکت ما بتواند در بین ملل متمدن جهان جای مناسب مقام خود را حاصل نماید. من در اجراء امور کشور مشورت را به حکم و شاور هم فی الامر رهبر قرار خواهم داد.»

رژیم امانی به تعقیب نامه سوم مارچ ۱۹۱۹ که در آن برای عقد یک معاهده جدید باساس حقوق مساوی آمادگی نشان داده شده بود، بدون آنکه منتظر جواب انگلیس ها بماند، عملاً سیاست آزاد و مستقلانه خود را در پیش گرفت. یکی ازین اقدامات در راه تاسیس یک دولت کاملاً مستقل هم، ایجاد شعبه امور خارجی و در راس آن محمود طرزی بحیث وزیر خارجه بود. غازی امان الله خان توسط فرمانی به تاریخ یازدهم (۱۱) مارچ ۱۹۱۹ به نماینده افغان (امر پسته خانه افغان) در پشاور اطلاع و هدایت داد که مطبوعات هند را از جلوس امان الله خان به سلطنت توسط یک اعلامیه رسمی مطلع سازد: «حکومت افغانستان از نگاه داخلی و خارجی مستقل و آزاد خواهد بود. یعنی از تمام حقوقی که حکومت های قدرت های مستقل دارند، افغانستان نیز بهره مند خواهد بود.»¹

محمود طرزی هم به تاریخ ۲۹ مارچ به حکومت هند بریتانوی اطلاع داد که منبع تمام ارتباطات بین حکومتین هند بریتانوی و افغانستان از طریق او صورت خواهد یافت. او بدین وسیله تعامل سابق را که در آن ارتباط بین امیر و نائب السلطنه یا وایسرای میبود، از بین برد.²

1. اسناد محرمانه مربوط به سرحد شعبه خارجه، پاراگراف ۷۱۱، شماره های ۷۰۵-۸۰۶، اکتوبر ۱۹۲۰، آرشیف استخبارات هند بریتانوی.
2. همانجا، پاراگراف ۷۱۳.

د پانو شمیره: له 2 تر 7

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

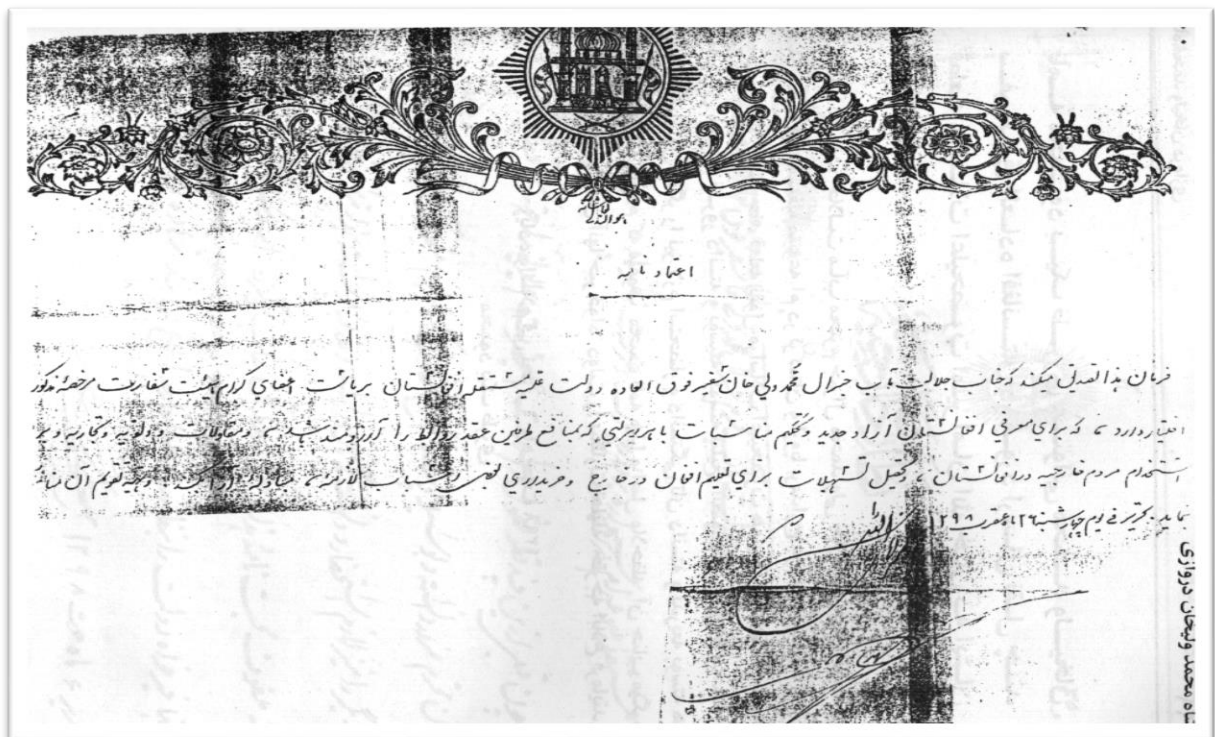
دولت جدید برای معرفی وبر قراری روابط دیپلوماتیک با کشور های آزاد جهان، حتی قبل از آنکه انگلیس ها مجبور شوند آزادی کامل افغانستان را به رسمیت بشناسند، ضمن ارسال مکاتیبی به کشور های متعدد جهان بشمول جاپان، ترکیه، ایران، فرانسه و اضلاع متحده امریکا هم فرستاد و در آن استقلال کشور را اعلام نمود. اعلام نمود.

دو مکتوب هم به اتحاد جماهیر شوروی ارسال شد. یکی از طرف محمود طرزی به وزیر خارجه شوروی که در آن آمادگی افغانستان برای تاسیس روابط دایمی دوستانه اظهار شده بود، و دومی از امیر به لنین. چون هردو کشور افغانستان و روسیه به استقرار و گسترش روابط ضرورت داشتند، یعنی هم امان الله خان به یک متحد در برابر بریتانیا نیاز داشت، و هم روسیه شوروی می خواست به هر قیمتی که باشد دشمن خود، بریتانیای کبیر، را تضعیف نماید، و در برابر این دشمن مشترک (انگلیس) به دوستی و اتحاد افغانستان نیاز داشت؛ روسیه یکی از اولین کشورهای بود که به تاریخ ۲۷ مارچ ۱۹۱۹ رسماً استقلال بی قید و شرط افغانستان را به رسمیت شناخت.

حافظ سیف الله خان وکیل انگلیس ها در کابل به تاریخ ۱۵ اپریل به هند بریتانوی راجع به تقرر محمد ولی خان بحیث اولین نماینده افغانستان به بخارا اطلاع داده نوشت که در حلقات با خبر گفته میشود که عبدالعزیز خان نماینده افغانی که از هند احضار گردیده شاید بحیث اولین نماینده به ایران فرستاده شود.

محمد ولی خان دروازی در زمینه اقدامات دولت جدید افغانستان و تلاش برای تاسیس مناسبات دیپلوماتیک با کشور های آزاد جهان نقش مهمی داشت.

هنوز جنگ سوم افغان و انگلیس آغاز نشده بود که به تاریخ ۲۱ اپریل ۱۹۱۹ امان الله خان با فرستادن پیام تازه برای لنین اعلام کرد که هیئت دیپلوماتیکی را به ریاست سفیر فوق العاده اش، جنرال محمد ولی خان به اروپا می فرستد، و

د پانو شمیره: له 3 تر 7

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته راښوولې. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په خیر و لولئ

اولین پایتختی که هیئت افغانی از آن بازدید خواهد کرد، مسکو است، که در آن محمد ولی خان اجازه دارد گفتگو هائی نموده و زمینه را برای برپایی دوستی میان هردو کشور و تأمین منافع متقابل فراهم کند.

اعتمادنامه

فرمان هذا تصدیق میکند که جناب جلالتمآب جنرال محمد ولی خان سفیر فوق العاده دولت علیه افغانستان بریاست اعضای کرام هیئت سفارت مرخصه مذکور اختیار دارد که برای معرفی افغانستان آزاد جدید و تحکیم مناسبات با هر دولتی که بمنافع طرفین عقد روابط را آرزومند باشد، و مقاولات دولویه و تجاریه و بر استخدام مردم خارجی در افغانستان، و تحصیل تسهیلات برای تعلیم افغان در خارج و خریداری بعضی اسباب لازمه، مبادله آنرا بکند. و تهیه تقویم آن ... نماید.

تحریر فی یوم چهارشنبه ۲۶ ماه عقرب ۱۲۹۸

امیر امان الله³

لنبن به تاریخ ۲۲ می ۳۱/۱۹۱۹ ماه ثور ۱۲۹۸ در پاسخ به مکتوب امان الله خان نوشت :

«خدمت جلالتمآب اعلیحضرت امان الله خان امیر مملکت افغانستان ادام الله اقباله العالی. نخستین نامه از طرف ملت مستقلة افغان که مشتمل بر درود دوستانه به ملت روس و خبر دهنده از جلوس آن اعلیحضرت بر اورنگ تاجداری مملکت افغانستان بود، بما رسید. در جواب آنطرف حکومت کارگران و کشاورزان و از طرف عموم اهالی روسیه به فرستادن این نامه که مشتمل سلام دوستانه است به ملت آزاد و مستقل افغان که آزادی خود را با کمال دلاوری از تسلط جبین خارجه مدافعت کرده است، مبادرت می نمائیم ... اراده آن اعلیحضرت را در عقد مناسبات دوستانه با اهالی روسیه با کمال خوشی استقبال کرده از آن اعلیحضرت خواهش میکنیم که نمایندگان حکومت کارگران و کشاورزان را به شهر کابل روانه نمائیم. برقرار شدن مناسبات دیپلماسی فمابین دو دولت بزرگ روس و افغان باعث خواهد شد که این دو ملت دست یاری و معاونت به همدیگر داده هرگونه سوء قصدی را که از جانب غارتگران خارجه بر آزادی و ملل آنها واقع شود، دفع و برطرف نمایند.»

برقراری مناسبات دیپلماتیک بین افغانستان و اتحاد جماهیر سوسیالیستی روسیه شوروی ضربه مستحکم و حساسی بود که بر مواضع دشمن مشترک شان، بریتانیا، وارد شد.

برکت الله یکی از شخصیت های معروف آزادیخواهان هندی بود که در جریان مبارزات خود، بخصوص در روابط افغانستان و روسیه شوروی و مردم آسیای میانه نقش مهم داشت. محققین روسی باستناد اسناد آرشیف دولت ترکستان روسی مینویسند که برکت الله قبل از رسیدن محمد ولی خان به مسکو، وظایفی را در چوکات یک هیئت غیر رسمی از سوی شاه افغانستان داشت و در پی جستجو و جلب طرفداری برای افغانستان بوده است، که در آن دوران این اقدامات در لفاف مخالفت با دشمن مشترک انگلیس عنوان میشد. وی به تاریخ ۶ ماه می در یک مصاحبه با راپورتر ایزویستیا اعلان کرده بود که او نه یک کمونیست است و نه یک سوسیالیست، بلکه یک وطنپرست و نشنلست آسیایی است که میخواهد بریتانیا از آسیا خارج ساخته شود و اظهار کرد که روس ها و نشنلست های آسیایی باهم متحدین

³ . شهرانی، عنایت الله، شاه محمد ولی خان دروازی وکیل السلطنت اعلیحضرت امیر امان الله خان (۱۳۸۵/۲۰۰۷)، ص ۲۰۱.

طبیعی میباشیم. ایزویستیبا در همین شماره نوشت که او بحیث یکی از اشخاص بسیار مورد اعتماد امیر جدید بمنظور استقرار مناسبات دائمی با روسیه شوروی، بحیث سفیر فوق العاده به مسکو فرستاده شده است⁴.

برکت الله به تاریخ ۲۲ ماه اپریل ۱۹۱۹ در نخستین یادداشت گزارشی خود به لنین پیشنهاد کرده بود که حکومت بلشویکی در مبارزه با دشمن مشترک بلشویسم و اسلام (انگلیس) تسهیلات ارزشمندی را به افغانستان ارائه نماید. او پیشنهاد نمود تا با امیر جدید افغانستان برضد «تسلط انگلیس بر هند» پیمان نظامی ببندد و خواهش کرد یک ملیون پوند استرلینگ و جنگ افزار برای آماده سازی جنگ با انگلیس به دسترس کابل بگذارد⁵. برکت الله میخواست که فعالیت های آسیای میانه را با جنبش ترقی خواهی و ضد استعماری افغانستان مرتبط سازد.

اتحاد با افغانستان برای تحکیم موقف بلشویک ها در «چهار راه آسیا» ارزش خاص داشته و به گفته تیخانف برای روسیه شوروی دورنمای دارای مقیاس جهانی را می گشود. او میگوید که لنین یک چنین وظیفه پر مسئولیت بستن پیمان اتحاد با افغانستان را تنها می توانست به یک شخص مورد اعتمادش- به یک حزبی آزموده شده بسپارد. به تاریخ ۲۳ جون ۱۹۱۹ یک بلشویکی قدیمی با تجربه پیش از انقلاب- یاکف (یعقوب) سوریتس به کابل فرستاده شد.

تلاش های انگلیس در جلوگیری از بهبود مناسبات بین افغانستان و روسیه

انگلیس ها دوبار توطئه نموده تلاش ورزیدندسفرای روسیه را در راه رسیدن شان به افغانستان مورد هدف قرار دهند. بار اول اولین سفیر منتخب روسیه براوین، و بار دوم سوریتس، جانشین وی و نماینده تام الاختیار روسیه برای آسیای مرکزی، کابل و منطقه .

براوین، اولین سفیر و نماینده روسیه برای افغانستان، بتاريخ ۱۳ جون ۱۹۱۹ در تاشکند با سفیر فوق العاده غازی امان الله خان خدا حافظی نموده، محمد ولی خان بعد از تأسیس قونسلگری افغان در تاشکند، بطرف مسکو و براوین بطرف کابل حرکت کردند. اما دیری نگذشته بود که هر دویشان دوباره به تاشکند برگشتند و برای بار دوم ملاقات نمودند. علت برگشتن هیئت افغانی اشغال بندر الکساندروفسکی در دریای خزر توسط قوای نیروهای دریایی انگلیس ها بود، از جائیکه آنها میخواستند توسط کشتی سفر کنند.

براوین و همراهانش هم توسط کشتی به قسمت های بالائی دریای آمو رفته و توقع داشتند که تحت محافظت و بدرقه اردوی بخارا از منطقه بخارا بگذرند، اما عساکر مسلمان محلی نخواستند گویا از کسی که به هیچ خدائی عقیده ندارد، محافظت کنند. کشتی براوین بدون نگهدارندگان بخاریایی در حالی که یک کشتی هموار حامل اسلحه و مهمات را هم کش میکرد، حرکت نمود. آنها در یک نقطه دریای آمو هنگامی که از زیر یک صخره عظیمی میگذشتند، هدف تیر اندازی تفنگ داران قرار گرفتند. به اثر اصابت گلوله، کشتی مهمات آتش گرفته شروع به انفجار کرد. براوین که درین حمله دو تن از خدمه کشتی اش را از دست داده و بمشکل جان به سلامت برده، دوباره به تاشکند برگشت .

دست داشتن انگلیس ها در حمله بر براوین وقتی فاش شد که در یکی از مجالس ترکستان روسی، رئیس جمهورجمهوریت ترکستان، قوزاقوف (Kozakov)، متهم شد که در جنگ با انگلیس به افغان ها کمک زیاد نمیکند. در دفاعیه او که قسماً در مطبوعات انعکاس یافت، وی استدلال کرد که روس ها بخاطری از دادن اسلحه به افغانها میترسیدند که این اسلحه علیه خودشان به کار نرود. قوزاقوف در جواب یک نامه انتقادی در مطبوعات با اندوه توضیح داد که هنگامیکه براوین به افغانستان اسلحه می برد و در دریای آمو مورد حمله قرار گرفت، امکان

4. هاشمی، سید سعدالدین (۲۰۰۴)، ص ۱۸۴.

5. تیخانف، یوری - ترجمه عزیز آرانفر (۲۰۱۰)، ص ۶۲

داشت آن اسلحه بدست دشمنان روسیه بیافند، چون انگلستان دسته های راهزن را برای جلوگیری از انتقال اسلحه به افغانستان بکار می انداختند⁶.

قابل یادآوریست که با کشف و فهمیدن شفر مخابره روس ها، بریتانوی ها از تمام مکالمات مخابراتی بین مسکو و تاشکند اطلاع داشتند. چون آنوقت بین مسکو و تاشکند رابطه تلگرافی وجود نداشت، روس ها از مخابره بیسیم استفاده نموده و انگلیس ها همزمان از تمام جریانات بین مسکو و تاشکند مطلع میشدند.

توطئه اختطاف سوریتس، دومین نماینده روس، در راه رسیدن به افغانستان، در یکی از راپورهای محرمانه استخبارات انگلیس ذکر شده است. جنرال مالیسن به تاریخ ۳۱ اکتوبر ۱۹۱۹ از مشهد راپورداد⁷ که یکی از ترکمنان بانفوذ، که برای ترتیب پلان اختطاف گروپ سوریتس از طرف من به یک جایی در جنوب "یولاتان" فرستاده شده بود، دوباره به این جا برگشت. او نتوانسته بود کدام نتیجه را بدست آورد، و این بخاطر بالادستی ایست که افغان ها در تمام منطقه از مروه گرفته تا به کشک حاصل کرده اند. افغان ها برای آشتی دادن ترکمن ها از هروسیله ممکن استفاده میکنند. مردانی را که بلشویک ها زندانی ساخته بودند، آزاد شده، جریمه های تحمیلی معاف، و مشکلات به امر افغان ها، که بلشویک های محلی از آن اطاعت میکنند، حل میشود.

وقتی سوریتس بدون اینکه از تلاش های اختطافش آگاهی داشته باشد به تاریخ یازدهم ماه نومبر به هرات رسید، انگلیس ها از ناکامی توطئه شان به خشم آمده، هنری دابیس (Henry Dobbs)، سکرتر امور خارجه هند بریتانوی، نماینده افغانستان گل محمدخان را به دفتر خارجه احضار و ازینکه براوین تا هنوز در کابل بوده و با امان الله خان دیدوبازدید میکند، از آمدن سوریتس به افغانستان احتجاج نمود. نماینده افغانستان مداخله نموده جواب داد که «این بخاطر ایست که امیر حالا آزاد و مستقل است و با داشتن استقلال به آمدن نمایندگان هرکشور خارجی اجازه داده میتواند»⁸.

برای دانستن ساحة فعالیت مرکز استخباراتی انگلیس ها در مشهد و تلاش هایش برای دانستن حرکات سوریتس به یکی از اسناد محرمانه دیگر مراجعه میکنیم. جنرال مالیسن بتاریخ ۲۹ نومبر ۱۹۱۹ از مشهد راپور داده است که «من محتوای باطل دانی کاغذ های سوریتس در هرات را بدست آوردم. اگرچه پارچه های متعدد آن موجود نیست، پارچه های باقیمانده برای رد یابی دلچسپ مذاکراتش با افغان ها کافیتست. این اوراق قسماً چتل نویس راپورهایست، که بعضی از آنها توسط سوریتس اصلاح شده است. بعضی از نکات قرار آتیبست: «انگلیس ها در مشهد برای قطع کردن مناسبات بین افغانستان و بلشویک ها اخبار جعلی را منتشر میکنند»⁹.

معاهده افغانستان و شوروی

اولین معاهده بین افغانستان و شوروی بتاریخ دهم ماه حوت ۱۲۹۹ شمسی مطابق به ۲۸ ماه فبروری سال ۱۹۲۱ میلادی به امضا دو طرف رسید. به موجب این معاهده طرفین استقلال یکدیگر را به رسمیت شناخته و متعهد شدند که با هیچ دولت ثالثی در موافقت نامه نظامی و سیاسی که ضرر به یکی از طرفین معاهده برسد، وارد نشوند.

6. Stewart, Rhea Talley (1973)، صفحات ۱۰۶-۱۰۷.

7. اسناد محرمانه انگلیس، تلگرام سیاسی شماره ایم. دی ۲۴۵۸.

8. Stewart, Rhea Talley (1973)، ص ۱۰۹.

9. اسناد محرمانه انگلیس، تلگرام سیاسی شماره ایم. دی ۲۲۶۲۶.

به اساس فقره ششم این معاهده روسیه ترانزیت آزاد و بی محصول اموال ادارات دولتی افغانستان را چه در خود روسیه و چه بلاواسطه در خارج از روسیه خریداری شده باشد، قبول کرد.

در این معاهده دولت روسیه متعهد شد که سرزمین های را که در منطقه مرزی در قرن گذشته متعلق به افغانستان بوده است به این کشور باز گرداند. و به دولت افغانستان کمک نقدی و مادی نماید.

درین معاهده طرفین آزادی ملل مشرق را با اساس خودمختاری و بموافقت خواهش عمومی هر ملت ملل آن قبول نموده و در فقره هشتم آن استقلال و آزادی حقیقی دولت بخارا و خیوه را بهر طرز حکومتی که بموافق خواهش ملل آنها باشد، قبول کردند.

(ادامه دارد)

د پانوی شمیره: له 7 تر 7

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ